

ГРАЖДАНСКОЕ ПРАВО И ПРОЦЕСС

УДК 347.121(477)

ОСОБЛИВОСТІ СПАДКУВАННЯ ПРАВ НА ВКЛАД У БАНКУ (ІНШІЙ ФІНАНСОВІЙ УСТАНОВІ)

Анна КОНДРАТОВА,
аспірант кафедри цивільного і трудового права
Київського університету права
Національної академії наук України

SUMMARY

In the article the problem questions of inheritance of rights for deposit at a bank (financial institution) are analyzed, like an object of heritage, with an address to judicial and notarial practice. The methods of disposing of this object of inheritance are probed includes install legal nature of testamentary order and it's correlation of testament.

Key words: inheritance, heritage, legator, heir, deposit at a bank (financial institution), object of heritage, testamentary order.

АНОТАЦІЯ

У статті проаналізовано проблемні питання спадкування прав на вклад у банку (іншій фінансовій установі) як об'єктів спадщини із зверненням до нотаріальної і судової практики. Досліджено способи розпорядження таким об'єктом, в тому числі встановлено правову природу заповідального розпорядження та розглянуто його співвідношення із заповітом.

Ключові слова: спадкування, спадщина, спадкодавець, спадкоємець, вклад у банку (іншій фінансовій установі), об'єкт спадщини, заповідальне розпорядження.

Постановка проблеми. Цивільне законодавство України серед інших об'єктів спадкування перелічує права на вклад у банку (іншій фінансовій установі). Із запровадженням ст. 1228 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) змінився правовий режим та порядок розпорядження таким об'єктом спадщини. Цей порядок корінним чином зазнав змін, порівняно з Цивільним кодексом УРСР (далі – ЦК УРСР) в редакції 1963 року, за яким вклади, за певних обставин, взагалі не включалися до складу спадщини. Так, згідно зі ст. 564 ЦК УРСР порядок розпорядження вкладом на випадок смерті за спеціальною вказівкою вкладника визнавався статутами цих кредитних установ та правилами, виданими у встановленому порядку. Якщо вкладник не зробив відповідного розпорядження державній трудовій ощадній касі або Державному банку СРСР, то у разі його смерті вклад переходив до спадкоємців на загальних підставах. Таким чином, за наявності спеціального розпорядження вкладника вклад не входив до складу спадщини. Такий підхід законодавством було визнано недосконалим, оскільки за наявності зробленого спеціального розпорядження вклад виводився зі складу спадщини, що мало негативні наслідки. Щодо таких вкладів не розповсюджувалась дія норм, що передбачала обов'язкову частку у спадщині окремого кола осіб, такий вклад виводився з-під податкового тиску, щодо них не могли пред'являти свої вимоги кредитори спадкодавця. Все це значно звужувало майнову цінність спадщини та порушувало права як спадкоємців, так і кредиторів та інших суб'єктів спадкового права. За таких обставин включення прав на вклад, здійснених у банку або іншій фінансовій установі, до складу спадщини є цілком логічним і обґрунтованим.

Актуальність теми. Вивчення цього питання здійснювалось науковцями в руслі загального дослідження спадкового права, а саме Б.С. Антімоновим, В.К. Дроніковим, Ю.О. Заїкою, В.Г. Павленком, П.І. Седугіним, О.П. Печеним, Є.І. Фурсою, С.Я. Фурсою, Р.Б. Шишкою та іншими, але не розглядалось в ракурсі окремого виділеного виду

об'єкта спадщини. Поряд із наявністю ґрунтових наукових розробок у цій сфері спадкового права окремі питання, зокрема щодо особливостей спадкування права на вклад, розшук такого об'єкта спадщини, співвідношення заповідального розпорядження у банку (іншій фінансовій установі) із заповітом та суб'єктів, що можуть його здійснювати, залишилися без належного аналізу, хоча нотаріальна практика оформлення спадкових прав на вклади потребує їх розв'язання і напрацювання відповідних рекомендацій.

Отже, **метою статті** є з'ясування особливостей спадкування права на вклад у банку (іншій фінансовій установі) як особливого об'єкта правонаступництва в порядку спадкування, а також визначення правової природи зробленого на випадок смерті розпорядження на вклад у банківській (іншій фінансовій) установі.

Вклад основного матеріалу дослідження. В основі відносин за вкладом (депозитом) лежить договір, оскільки відповідно до ст. 1058 ЦК України за договором банківського вкладу (депозиту) одна сторона (банк), що прийняла від другої сторони (вкладника) або для неї грошову суму (вклад), що надійшла, зобов'язується виплачувати вкладникові таку суму та проценти на неї або дохід в іншій формі на умовах та в порядку, встановлених договором. Як зазначається в науковій літературі, вкладник, бажаючи відкрити рахунок у банку, як правило, переслідує дві мети: по-перше, зберегти свої заощадження, по-друге, по можливості примножити їх. І перше, і друге зумовлюють наявність у вкладника права розпорядитись вкладом у той чи інший спосіб.

У законодавстві України вклад (депозит) визначається як кошти в готівковій або у безготівковій формах, у валюті України або в іноземній валюті, розміщені клієнтами на їх іменних рахунках у банку на договірних засадах на визначений строк зберігання чи без зазначення такого строку і підлягають виплаті вкладникові відповідно до законодавства України (ч. 1 ст. 2 Закону України «Про банки і банківську діяльність»).

Тобто предметом вкладу (депозиту) визначаються грошові кошти.

При цьому не всі грошові вкладення, що знаходяться у банку, можуть виступати предметом заповідального розпорядження. До таких не відносяться права на грошові кошти, які перебувають у банку на підставі договорів про надання індивідуального банківського сейфу, що охороняється банком (ст. 970 ЦК України) та індивідуального банківського сейфу, що не охороняється банком (ст. 971 ЦК України). Така суттєва відмінність пов'язується з тим, що на підставі цих договорів виникають правовідносини зі зберігання. За таких умов спадкодавець може розпорядитися грошима, які знаходяться в індивідуальному сейфі, тільки у звичайному порядку, тобто за допомогою складання заповіту у встановленому порядку і в певній формі [1, с. 105].

Так, виходячи з цього, можна визначити такі особливості правового режиму банківського вкладу як об'єкта спадщини:

- особливість способу набуття права власності на банківський вклад полягає в тому, що перейти в порядку спадкування такий об'єкт може за законом або за заповітом, а також спадкодавець за життя може зробити особливе розпорядження у банку (або іншій фінансовій установі), де відкритий вклад на користь фізичної чи юридичної особи на випадок його смерті;

- законом передбачено особливість порядку користування банківським вкладом, що переходить у порядку спадкування, а саме до спадкоємця переходить право на отримання коштів, що зберігались на банківському вкладі, але, не переходить право користування таким вкладом, якщо інше не передбачено умовами договору, укладеного між сторонами;

- на спадкоємців повністю поширюється законодавство щодо захисту їх прав та інтересів як власників банківського вкладу.

Окрім цього, сьогодні в судовій практиці спостерігається тенденція щодо кваліфікації такого виду банківського договору, як договору банківського вкладу (депозиту), предметом вкладу якого виступають банківські метали [2, с. 29]. Незважаючи на те, що положення § 3 «Банківський вклад» гл. 71 ЦК України розраховані на ті ситуації, коли вкладом є та чи інша грошова сума, у судовій практиці цілком вірно відбувається кваліфікація договору як договору банківського вкладу, якщо вкладом виступають банківські метали. Автор статті не вбачає перешкод для того, щоб спадкодавець міг розпорядитися правом на вклад, зроблений в банківських металах, в порядку, визначеному ст. 1228 ЦК України. Обґрунтуванням цього висновку є те, що відповідно до п. 1 ч. 3 ст. 47 Закону України «Про банки і банківську діяльність» до банківських послуг належить залучення у вклади (депозити) коштів та банківських металів від необмеженого кола юридичних і фізичних осіб. Ця норма визначає можливість укладення договору банківського вкладу, предметом якого можуть виступати не лише грошові кошти, але й банківські метали. Схожу правову позицію знаходимо і у висновку Верховного Суду України у Постанові від 2 квітня 2014 року у справі № 6-21цс14. Верховний Суд України зауважив, що за умовами укладеного сторонами договору банківського вкладу був відкритий вкладний рахунок у банківському металі, відповідно, банк взяв на себе зобов'язання сплатити вкладнику суму вкладу й нараховані за ним проценти в банківському металі, а не в грошових одиницях. Отже, слід дійти висновку, що таке правовідношення не є грошовим зобов'язанням, тому до спірних правовідносин не застосовуються положення ст. 625 ЦК України. Саме з такого розуміння зазначеної норми матеріального права виходив суд касаційної інстанції у справі, яка переглядається, погоджуючись із

висновком суду апеляційної інстанції, який, установивши, що договором банківського вкладу передбачено зобов'язання банку зі сплати нарахованих за вкладом процентів шляхом видачі через касу банку зливків банківських металів, дійшов обґрунтованого висновку про відсутність правових підстав для покладення на банк відповідальності за порушення грошового зобов'язання, передбаченої ст. 625 ЦК України, при цьому встановивши чітку правову природу та застосувавши до такого виду банківського договору саме положення гл. 71 кн. 6 ЦК України, що здійснює правове регулювання договору вкладу.

Таким чином, сьогодні права за банківським вкладом, зробленим в банківських металах, буде виступати об'єктом спадщини, на який буде розповсюджуватись особливий порядок спадкування, що передбачений ст. 1228 ЦК України.

Проблематичним є питання розшуку такого об'єкта спадщини, як право на вклад у банку (іншій фінансовій установі), якщо спадкоємцям не відомо, чи було спадкодавцем відкрито вклад у банку або іншій фінансовій установі. Саме на цьому етапі виникає низка проблемних питань. Якщо щодо розшуку прав на нерухоме майно та на інше майно, що підлягає обов'язковій державній реєстрації, встановлена обов'язкова реєстрація, то процедура розшуку нотаріусом таких об'єктів є доволі реалістичною з огляду на існування Єдиних реєстрів, в яких зазначено ім'я власника, зареєстровані права, існування обтяжень тощо. Так, нотаріус може здійснити розшук таких об'єктів шляхом здійснення відповідних запитів до таких реєстрів. А ось щодо окремих видів об'єктів спадщини як прав на вклад така процедура є ускладненою. При визначенні складу спадщини слід зазначити, що для окремих видів об'єктів цивільних прав передбачено суттєві особливості, які можуть впливати на їх розшук та подальшу видачу на них свідчення про право на спадщину. Причому для встановлення належності певних прав щодо майна має бути доведено факт їх належності спадкодавцеві, що здійснюється на підставі саме правовстановлюючих документів.

Так, якщо спадкоємцям відомо, що у спадкодавця був відкритий банківський вклад, але невідомо, в якій банківській або фінансовій установі, відсутній договір такого банківського вкладу, квитанції про внесення коштів на рахунок, відкритий для вкладних операцій банком або іншою фінансовою установою, або інші письмові підтверджувальні документи, то здійснити розшук такого об'єкта спадщини вбачається неможливим. При цьому, що така ситуація досить часто виникає в реальному житті, коли спадкодавець не розповідав про відкритий рахунок та хотів забезпечити свою сім'ю на майбутнє, але не зауважив, що з юридичного боку при оформленні спадщини може виникнути ситуація, за якої такий об'єкт не буде врахований взагалі у складі спадщини. Підтвердженням цього є низка судових рішень, в яких позовною вимогою виступає зобов'язання того чи іншого банку надати відповідь про наявність вкладу, зробленого спадкодавцем в їх установі, та визнання права власності на такі вклади в порядку спадкування (наприклад, рішення Нікопольського міськрайонного суду Дніпропетровської області від 12 квітня 2011 року справа № 2-532/11, рішення Ленінського районного суду м. Запоріжжя від 22 квітня 2015 року, справа № 334/164/15-ц, рішення Оболонського районного суду м. Києва від 22 квітня 2015 року, справа № 756/11108/14-ц, рішення Світловодського міськрайонного суду Кіровоградської області від 11 квітня 2016 року, справа № 401/154/16-ц, рішення Жовтневського районного суду м. Дніпропетровська від 25 лютого 2016 року, справа № 201/18005/15-ц) [3; 4; 5; 6; 7].

З цього одразу вбачається недосконалість процедури розшуку об'єктів спадщини, оскільки сьогодні зареєстровано тисячі банківських та інших фінансових установ в

Україні, та нотаріус фізично не в змозі направити відповідні запити до усіх таких установ. Крім того, банківським законодавством в Україні встановлена банківська таємниця, що подекуди унеможливує розшук таких об'єктів спадщини, у зв'язку з чим нотаріусу приходить відмова у наданні такої інформації, що змушує спадкоємців звертатися до суду. Це у випадку, якщо спадкоємцям відома банківська установа, де потенційно спадкодавець міг відкрити вклад. А отже, встановити такий об'єкт спадщини є майже неможливим. Це супроводжує зниження майнової цінності спадщини, дає змогу здійснити часткове успадкування прав та обов'язків спадкодавця, порушуючи єдність та неподільність спадщини, та може унеможливити задоволення вимог кредиторів спадкодавця у повному обсязі. Це, по суті, є звуженням та порушенням спадкових прав спадкоємців і є неприпустимим. Тому на підставі вищевикладеного виявляється реальна правова проблема забезпечення розшуку об'єктів, що складають собою спадщину, та потребує негайного вирішення, можливо, шляхом створення єдиної бази, що дасть змогу нотаріусам в рамках розшуку майна спадкодавця по відповідно відкритій спадковій справі здійснювати запити щодо наявності такого об'єкта спадщини, як вклад у банку або іншій фінансовій установі.

Враховуючи загальну конструкцію спадкування, закріплену в ст. 1218 ЦК України, слід зазначити, що під правом на вклад розуміється майнове зобов'язальне право вимоги, носієм якого виступає особа-спадкодавець – сторона договору банківського вкладу (ст. 1058 ЦК України). Таким чином, спадкодавець має можливість розпорядитися належним йому правом вимоги грошових коштів, які були внесені на підставі договору банківського вкладу (депозиту) до банку або іншої фінансової установи. А отже, об'єктом спадщини буде виступати саме зобов'язальне право вимоги грошових коштів, які були внесені і знаходяться у банку (іншій фінансовій установі) на підставі договору банківського вкладу (депозиту).

Кошти, що знаходяться на рахунку у банку або іншій фінансовій установі, хоча і стають об'єктом права вимоги спадкоємця після прийняття спадщини, але фактично можуть бути одержані ним за дозволом нотаріуса на частину вкладу до закінчення строку на прийняття спадщини. Це передбачено ч. 3 ст. 1298 ЦК України, відповідно до якої до спливу строку на прийняття спадщини нотаріус може видати спадкоємцеві дозвіл на одержання частини вкладу спадкодавця у банку, якщо це викликано обставинами, які мають істотне значення. Ця норма зумовлена ситуацією, коли інше спадкове майно потребує управління та регулярної сплати за нього відповідних платежів, наприклад, комунальні платежі за нерухоме майно, пошкодження майна внаслідок погодних або інших умов, що може знецінити його в цілому, якщо не знешкодити ушкодження, тощо.

Крім того, слід звернути увагу на те, що до спадкоємців також переходить право на отримання вкладу та відсотків, які нараховуються на суму вкладу. На практиці існують випадки, коли банки відмовляють у виплаті процентів за депозитами спадкоємцям, мотивуючи це особистим характером договору та інформації про вклади, зокрема якщо відсотки нараховувалися за пільговими програмами для окремих видів вкладників; припиненням договору банківського вкладу у зв'язку зі смертю вкладника і його продовженням тощо [8, с. 48]. Згідно зі ст. 1216 ЦК України спадкуванням є перехід прав та обов'язків (спадщини) від померлої фізичної особи (спадкодавця) до інших осіб (спадкоємців). За змістом ст. 1060 ЦК України договір банківського вкладу укладається на умовах видачі вкладу на першу вимогу (вклад до запитання) або на умовах повернення вкладу зі спливом встановленого договором строку, право на який згідно з ч. 2 ст. 1228 ЦК України входить до

складу спадщини незалежно від способу розпорядження ним. Згідно з ч. 2 ст. 608 ЦК України зобов'язання припиняється зі смертю кредитора, якщо воно є нерозривно пов'язаним з особою останнього. У такому випадку права та обов'язки (спадщина) фізичної особи (вкладника), яка померла, переходять до інших осіб – спадкоємців.

З огляду на наведені норми законодавства така відмова банку є незаконною, щодо чого Верховним Судом України було висловлено правову позицію у Постанові від 22 січня 2014 року по справі № 6-157цс13, відповідно до якої зобов'язання банку виплачувати проценти за договором вкладу не припиняється зі смертю вкладника, входить до складу спадщини та триває до дня, який передує дню повернення коштів спадкоємцям. Аналізуючи судову практику, автор статті помітила велику кількість позовів спадкоємців до банківських установ саме щодо зобов'язання видачі депозитів, зроблених спадкодавцем, та нараховування і стягнення процентів на такі депозити, з чого можна зробити висновок, що банки зловживають своїми правами, порушуючи спадкові права спадкоємців, незважаючи на висловлену правову позицію Верховного Суду України. Вирішенням цього проблемного питання дисертант вважає доповнення ст. 1228 ЦК України із зазначенням, що до спадкоємців при спадкуванні прав на вклад у банку (іншій фінансовій установі) переходить право на отримання відсотків та інших доходів відповідно до умов договору про вклад, укладеного спадкодавцем.

Крім того, автор статті вважає, що до моменту видачі свідоцтва про право на спадщину спадкоємці як власники вкладу з моменту відкриття спадщини мають право ознайомитись з умовами договору про банківський вклад (депозит), укладеного між спадкодавцем та банківською установою, оскільки такі умови можуть бути не вигідними для спадкоємців, а також, наприклад, такий договір може закінчити свою дію в шестимісячний термін, коли спадкоємці ще не отримали свідоцтва про право на спадщину, а договір містить умову щодо його «мовчазної» пролонгації. В цьому випадку спадкоємці можуть бути не зацікавлені в такій пролонгації і відсутність їх поінформованості щодо умов договору про відкриття банківського вкладу (депозиту) може зашкодити їх інтересам.

Щодо особливості порядку розпорядження спадкодавцем цим об'єктом за правилами ст. 1228 ЦК України вкладник має право розпорядитися правом на вклад у банку (іншій фінансовій установі) на випадок своєї смерті, склавши заповіт або зробивши відповідне розпорядження банку (іншій фінансовій установі). У контексті досліджуваної проблематики виникає питання про юридичні особливості такого заповідального розпорядження.

Право на складання заповідального розпорядження є виключним правом саме щодо такого об'єкта, як банківський вклад. Так, спадкодавець може розпорядитися своїм банківським вкладом не тільки шляхом складання заповіту, а й залишивши відповідне заповідальне розпорядження банку або іншій фінансовій установі, де у нього відкритий рахунок. Щодо правової природи цього заповідального розпорядження та його характеристики науковцями не досягнуто згоди. Так, В.К. Дроніков вважає, що з моменту смерті вкладника внесок належить третій особі, яка не є спадкоємцем, а лише набувачем вигоди, тому не відповідає за боргами спадкодавця, а прийняття вкладу з умовою видачі після смерті спадкодавця є договором [9, с. 100]. В.І. Серебровський розглядає це розпорядження як розпорядження на користь третьої особи [10, с. 40]. Ця позиція склалася ще за часів дії ЦК УРСР в редакції 1963 року. Але й сьогодні деякі автори підтримують позицію, щодо якої розпорядження вкладника не можна розглядати як вид заповіту. Так, Ю.В. Желіховська зазначає, що за правилами ст. 1247 ЦК України заповіт засвідчується нотаріусом або

іншою посадовою особою, а також службовою особою, визначеними ст. 1251–1252 ЦК України. Серед посадових і службових осіб, які мають право засвідчувати заповіти, не визначено посадових осіб банківської або іншої фінансової установи. Крім того, закон регламентує можливість складання спільного заповіту подружжя, заповіту з умовою, секретного заповіту, містить спеціальні правила щодо тлумачення заповіту, тоді як нормативне регулювання розпорядження правом на вклад у банку обмежується лише вказівкою на можливість його складання. Отже, навіть з цих формальних ознак розгляд розпорядження правом на вклад як вид або форму заповіту уявляється досить спірним [11, с. 203]. Так, прийняття внеску банківською установою з умовою видачі після смерті вкладника третій особі розцінювався як договір, де кредитор – вкладник, а боржник – банківська установа. Тобто статус банківського вкладу прирівнювався до цивільно-правової угоди, що мало переваги над іншими видами спадкування, з чим, на погляд С.Я. Фурси погодитись неможливо [12, с. 277]. ЦК України в новій редакції виправив цю позицію. І сьогодні навіть при наявності спеціального заповідального розпорядження банківський вклад входить до складу спадщини, на нього розповсюджуються інші приписи спадкового законодавства, в тому числі і право обов'язкової частки, відповідальність спадкоємців за борговими зобов'язаннями спадкодавця тощо. Відповідно до положень ЦК України нової редакції С.Я. Фурса висунула пропозицію прирівнювати таке розпорядження до заповіту [13, с. 276].

Крім того, автор статті підтримує останню висловлену позицію щодо визначення заповідального розпорядження щодо прав на банківський вклад як різновиду заповіту, виходячи з того, що таким розпорядженням можна визначити особу-спадкоємця та, відповідно, таке розпорядження може скасувати заповіт повністю або частково щодо такого окремого виду об'єкта спадщини, як права на банківський вклад (депозит). Жодне інше розпорядження, зроблене фізичною особою, в інший спосіб та в іншій формі, не буде нести тих самих правових наслідків, як складання заповіту, а тому заповідальне розпорядження щодо прав на банківських вклад, на думку автора статті, є окремим, особливим різновидом заповіту, зміст і форма якого врегульовані спеціальними нормами законодавства.

Під час визначення співвідношення заповіту та розпорядження банку (фінансової установі) слід врахувати, що згідно зі ст. 1233 ЦК України заповітом є особисте розпорядження фізичної особи на випадок своєї смерті. У свою чергу, заповідальне розпорядження стосується тільки часткового визначення правової долі одного з прав, носієм якого вона виступає.

За допомогою буквального тлумачення можна встановити «генетичну» єдність між порівнюваними правовими конструкціями: заповідального розпорядження та заповіту. Встановлення такої єдності набуває особливого значення для відповіді на запитання, чи скасовує заповідальне розпорядження, складене після заповіту, дію заповіту в цій частині [1, с. 106].

У ч. 3 ст. 1228 ЦК України передбачено лише правові наслідки складання заповіту після заповідального розпорядження. Так, заповіт, складений після того, як було зроблено розпорядження банку (іншій фінансової установі), повністю або частково скасовує його, якщо у заповіті змінено особу, до якої має перейти право на вклад, або якщо заповіт стосується усього майна спадкодавця. На практиці мають місце непоодинокі випадки, коли заповідач, складаючи заповіт, а також розпорядження банку, по-різному визначає правову долю належного йому вкладу. З метою запобігання конкуренції між двома способами розпорядження правом на вклад законом встановлено правило пріоритетності,

суть якого зводиться до такого положення. Заповіт, складений після того, як було зроблено розпорядження банку (іншій фінансової установі), повністю або частково скасовує його, якщо у заповіті змінено особу, до якої має перейти право на вклад, або якщо заповіт стосується усього майна спадкодавця [11, с. 201]. Виходячи з позиції щодо правової природи заповідального розпорядження як окремого, спеціального різновиду заповіту, можна застосовувати це законодавче положення за аналогією закону. Так, якщо заповідальне розпорядження щодо прав на вклад зроблено банку (іншій фінансової установі) після заповіту, то таке розпорядження повністю або частково скасовує заповіт, змінюючи особу-спадкоємця прав на вклад.

При цьому виникає питання щодо особи, яка може здійснити таке заповідальне розпорядження. Відповідно до п. 4 ч. 1 ст. 32 ЦК України неповнолітня особа самостійно має право укласти договір банківського вкладу (рахунку) та розпоряджатися таким вкладом, внесеним ним на власне ім'я. Тобто має увесь спектр прав щодо розпорядження банківським вкладом, в тому числі і складання заповідального розпорядження. Якщо ж взяти за керівну позицію те, що заповідальне розпорядження є видом заповіту, то до цих правовідносин має застосовуватись ст. 1234 ЦК України, якою передбачено, що право на заповіт має фізична особа з повною цивільною дієздатністю. Відповідно, неповнолітня особа не має повної цивільної дієздатності, якщо вона не набула її за рішенням суду чи в іншому встановленому законом порядку. Так, неповнолітня особа не має права укласти заповіт, тому і не має права вчинити заповідальне розпорядження. Вчинення такого заповідального розпорядження буде виходити за межі обсягу її цивільної дієздатності.

Втім, така неповнолітня особа все ж може здійснити таке розпорядження за згодою батьків (усиновителів) або піклувальника, або за згодою органу опіки і піклування. У разі відсутності такої згоди до заповідального розпорядження можуть бути застосовані наслідки недійсності правочину, вчиненого з перевищенням обсягу цивільної дієздатності.

Щодо вимог до змісту і форми заповідального розпорядження ЦК України їх не визначає. Очевидно, що на його зміст мають поширюватись загальні правила стосовно змісту заповіту, однак з урахуванням певних особливостей. Таке розпорядження не може містити положень про сервітут, заповідальний відказ та заповідальне покладення тощо. Вимоги до заповідального розпорядження правом на вклад встановлені такими підзаконними нормативними актами, як Інструкцією про порядок відкриття, використання і закриття рахунків у національній та іноземних валютах, затвердженою постановою Правління Національного банку України від 12 листопада 2003 року № 492.

До цих вимог можна віднести такі:

- заповідальне розпорядження може міститися як в окремому документі, так і в тексті самого договору;

- якщо заповідальне розпорядження клієнта складається у формі окремого документа, то на ньому має бути зазначена дата його складання;

- за умови, що заповідальне розпорядження втілюється в окремому документі, він засвідчується підписом уповноваженого працівника банку і зберігається в справі з юридичного оформлення рахунку.

Крім того, спадкодавець у заповідальному розпорядженні може визначити одну або декілька осіб, яким переходить права на вклад, та розмір вкладу в частках. Якщо частки не були визначені спадкодавцем, кожен зі спадкоємців має право на вклад у рівних частках.

Цікавими є випадки в банківській практиці, коли банк пропонує вкладнику оформити довіреність на розпорядження своїм депозитом іншій фізичній особі, роз'ясню-

ючи таким чином право на розпорядження таким об'єктом цивільних прав. Така довіреність може бути видана для разового отримання вкладу після закінчення терміну його дії або на розпорядження коштами на поточному рахунку, або на відкриття, або закриття рахунку від імені довірителя тощо. Але така довіреність на розпорядження депозитом не є юридично рівною заповідальному розпорядженню, оскільки відразу після смерті спадкодавця, який виписав довіреність, такий документ втрачає свою силу відповідно до приписів ст. 248 ЦК України [13, с. 38].

Незважаючи на певну особливість спадкування такого об'єкта спадщини, як права на вклад (депозит) у банку або іншій фінансовій установі, перехід прав щодо нього в порядку спадкування здійснюється в порядку, визначеному ЦК України для прийняття спадщини. Тобто як спадкоємець за законом, так і спадкоємець, визначений в заповідальному розпорядженні, мають подати до нотаріуса заяву про прийняття спадщини протягом 6 місяців з моменту відкриття спадщини. А для отримання вкладу у банку або іншій фінансовій установі спадкоємець має отримати свідоцтво про право на спадщину, в якому мають бути зазначені права на вклад як об'єкти спадщини.

Висновки. Все вищевикладене дає змогу зробити такі висновки. Об'єктом спадкування не слід вважати сам вклад. В цьому випадку об'єктом спадкового правонаступництва є право вимоги на видачу суми вкладу зробленого спадкодавцем, в тому числі й усіх нарахованих процентів, сума яких має встановлюватись на момент звернення спадкоємців з вимогою до банку про повернення вкладу, а не на момент смерті спадкодавця.

Таким чином, права на вклад (депозит) в банку або іншій банківській установі, будучи об'єктом спадщини, мають особливості процесу їх спадкування, що виражається у встановленому спеціальному порядку розпорядження ними та іншими особливостями, що визначаються правовим режимом вкладу (депозиту) як об'єкта цивільного права. ЦК України щодо такого окремого виду об'єкта спадщини встановлений окремий порядок розпорядження у вигляді вчинення заповідального розпорядження банку або іншій фінансовій установі, в якій спадкодавцем було зроблено вклад. Це право є виключним правом спадкодавця саме щодо такого об'єкта, як вклад. Досліджуючи правову природу цього розпорядження, можна дійти висновку, що це є окремим, особливим видом заповіту, що передбачає порядок розпорядження спадковим майном спадкодавцем, що був прийнятий законодавцем задля полегшення здійснення спадкового процесу. Але відкритим залишається питання, чи полегшує такий окремий вид заповіту здійснення права на спадкування суб'єктами спадкового права. Кількість позовів щодо проблем, виявлених при спадковому процесі, коли об'єктом спадщини виступає права на вкладу у банку, на жаль, не знизилась. Отже,

спадкування права на вклад (депозит) залишається одним з найбільш проблемних як у доктрині цивільного права, так і в практичному застосуванні. Це свідчить про те, що процедура містить деякі прогалини та колізії, що потребують подальшого детального вивчення науковцями та винесення пропозицій щодо її вдосконалення.

Список використаної літератури:

1. Марченко В.М. Спадкове право. Практика застосування нотаріусами України : [практ. посіб.] / В.М. Марченко, Т.А. Борисова та ін. ; за заг. ред. В.М. Марченко. – Х. : Страйд, 2012. – 721 с.
2. Крат В.І. Спадкування права на вклад у банку (фінансовій установі) / В.І. Крат // Мала енциклопедія нотаріуса. – 2015. – № 5. – С. 28–37.
3. Рішення Нікопольського міськрайонного суду Дніпропетровської області справа № 2-532/11 [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/14853879>.
4. Рішення Ленінського районного суду м. Запоріжжя від 22 квітня 2015 року, справа № 334/164/15-ц [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/59646945>.
5. Рішення Оболонського районного суду міста Києва від 22 квітня 2015 року, справа № 756/11108/14-ц [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/43720275>.
6. Рішення Світловодського міськрайонного суду Кіровоградської області від 11 квітня 2016 року, справа № 401/154/16-ц [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/57047857>.
7. Рішення Жовтневого районного суду м. Дніпропетровська від 25 лютого 2016 року, справа № 201/18005/15-ц [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/56205122>.
8. Спадкове право в Україні / [Р.Б. Шишка, І.М. Сопілко, В.П. Козирева]. – К. : Ліра-К, 2014. – 216 с.
9. Дроников В.К. Наследственное право УРСР / В.К. Дроников. – К. : Вища школа, 1974. – 160 с.
10. Серебровский В.И. Очерки советского наследственного права : [учеб. пос.] / В.И. Серебровский. – М. : АН ССР, 1953. – 237 с.
11. Желіховська Ю.В. Спадкування права на вклад у банку / Ю.В. Желіховська // Науковий вісник Ужгородського національного університету. – 2013. – № 22 (частина 1, том 1). – С. 199–206.
12. Спадкове право: Нотаріат. Адвокатура. Суд/[С.Я. Фурса, Є.І. Фурса, С.Я. Рабовська та ін.]. – К. : Фурса С.Я. : КНТ, 2008. – 1216 с.
13. Розгон О.В. Спадкування грошових коштів, розміщених на депозитних рахунках у банку / О.В. Розгон // Мала енциклопедія нотаріуса. – 2015. – № 5. – С. 30–48.